

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Калянов Д.П., завідувач кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, д.ю.н., професор

Принципи діяльності поліції визначаються як основні положення, якими керуються відповідні органи, а також посадові особи у виконанні поставлених перед ними завдань. Слід наголосити, що принципи поліцейської діяльності охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, які поступово усталилися у сфері поліцейської діяльності та покликані на забезпечення стабільності й ефективності функціонування поліцейського апарату. Водночас принципи діяльності поліції повинні також базуватись на національному і міжнародному законодавстві. Правові принципи організації та діяльності поліції закріплено в Конституції, Законі «Про Національну поліцію» (далі – Закон) та інших нормативно-правових актах, що слугують правовою основою її діяльності. Саме розділом II Закону визначаються принципи діяльності поліції при захисті прав та свобод людини і громадянина: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства та безперервність.

Відповідно до ст. 6 Закону поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права: людина, її права та свободи визначаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони, які повинні за своїм змістом бути проникнуті ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Особливу вагу набуває розгляд сучасного стану нормативно-правового опосередкування принципу верховенства права в чинному законодавстві України з точки зору врахування норм, закріплених у європейських правових джерелах із метою вироблення пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового закріплення зазначеного принципу в джерелах права України. Принцип верховенства права має втілюватися в усіх сферах діяльності держави та зайняти домінуюче місце у відносинах за участю поліцейських органів. Саме повага до прав і свобод людини визначає зміст і напрями реалізації державної політики, в якій діяльність поліції спрямована на забезпечення захисту людини і громадянина.

Наступним принципом у діяльності поліції відповідно до ст. 7 Закону є дотримання прав і свобод людини, який виражається в тому, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гаран-

тованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Заходи, які обмежують права та свободи людини, мають бути негайно припинені, якщо мета застосування таких заходів буде досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково негайно доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, учинених поліцейськими.

Слід зазначити, що під правами людини розуміються універсальні правові гарантії, які охороняють осіб від дій органів влади, котрі порушують основні свободи і принижують людську гідність. Свобода на відміну від права не має чіткого механізму реалізації, проте держава зобов'язана утримуватися від здійснення будь-яких дій, які б порушували

свободу. Тобто свободи належать до тієї сфери життєдіяльності, в яку держава не повинна втручатися, але зобов'язана їх захищати (свобода слова, свобода думки).

Відповідно до принципу законності поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Саме накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Під законністю слід розуміти комплексне соціально-правове явище, що характеризує організацію та функціонування суспільства і держави на правових засадах. Законність є важливим принципом діяльності поліцейських органів, що виражається як у правоохоронному характері самої діяльності поліції, так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого й неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів. Дотримання законності є особливо важливим у діяльності поліції, тому що на неї покладено обов'язок запобігати правопорушенням та припиняти їх, захищати життя, здоров'я, честь, права і свободи громадян, а також гарантувати безпеку суспільства і держави.

До принципу законності при захисті прав та свобод людини і громадянина належать такі елементи: верховенство закону; єдність законності; недопустимість протиставлення законності і доцільності; реальність законності.

Наступним принципом у діяльності поліції щодо захисту прав та свобод людини і громадянина є принцип відкритості та прозорості. Відповідно до ст. 9 Закону, поліцейські органи забезпечують постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Також поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом. Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом. Питання стосовно проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини і громадянина, обов'язково проходять громадське обговорення. Слід зазначити, що принцип відкритості при здійсненні діяльності поліцією є її обов'язком із забезпечення можливості вільного доступу громадян до безпосереднього громадського контролю над нею. Прозорість у діяльності поліції полягає в установленні таких умов, які забезпечують залучення громадян до співпраці.

Важливим принципом поліцейської діяльності є політична нейтральність, яка визначає, що поліція забезпечує захист прав та свобод людини і громадянина незалежно від політичних переконань та партійної належності. Також поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. В органах поліції заборонено зображення символіки політичних партій, а також використовувати будь-які предмети та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства визначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами й громадськими об'єднаннями на засадах партнерства та спрямована на задоволення їхніх потреб. Для визначення причин та умов учинення правопорушень службова діяльність органів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції також проводиться незалежними соціологічними службами.

Слід зазначити, що поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право у будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Отже, підсумовуючи можна зауважити, що принципи діяльності поліції при захисті прав та свобод людини і громадянина визначаються як сукупність правил, якими керуються працівники поліції при виконанні покладених на них завдань та функцій.